

مشهد

شهرستان مشهد با وسعتی حدود ۲۰،۰۰۰ کیلومترمربع در شمال شرقی استان خراسان واقع شده و از شمال به جمهوری ترکمنستان، از شمال غربی به شهرستان درگز، از غرب به شهرستان‌های چناران و نیشابور، از شرق به شهرستان‌های سرخس و تربت جام و از جنوب به شهرستان‌های فریمان و تربت‌حیدریه محدود است.

با شهادت امام رضا (ع) توسط مأمون پیکر آن حضرت بالای سر هارون به خاک سپرده می‌شود و از این پس کاخ حمیدبن قحطه در سناباد مشهدالرضا به شهرت رسیده و رفته‌رفته از اعتبار و رونق توس کاسته می‌شود و مشهدالرضا به اعتبار می‌رسد. مشهد که به معنای شهود، حضور و شهادتگاه است به واژه شهادت جمع بسته می‌شود. در عرف و اصطلاح سده ۳ هـ ق بر گور اولیاء ائمه (ع) و رجال اطلاق می‌شده چنان‌که در آن زمان مشهد مرغاب در فارس، مشهد میهنه (آرامگاه ابوسعید ابوالخیر) و مشهد توس یا مشهد رضوی در خراسان به تربت امام علی بن موسی (ع) اطلاق می‌شده است.

از آثار تاریخی این شهرستان می توان به مسجد گوهرشاد، بقعه ُ خواجه
ربیع، گنبد سبز، مقبره ُ امیر غیاث الدین ملکشاه، آرامگاه امام محمد غزالی، برج
اخنجان و مقبره ُ ارسلان جاذب اشاره کرد.

موقعیت جغرافیایی و طبیعی

شهرستان مشهد واقع در پهنه جغرافیایی استان خراسان رضوی با وسعت

تقریبی ۱۰۴۵ کیلومتر مربع از شمال به کلات، از شمال غرب به شهرستان درگز

، از غرب به نیشابور و چناران، از جنوب به تربت حیدریه و از شرق به سرخس و

تربت جام محدود می‌شود.

مهمترین ارتفاعات این ناحیه را هزارمسجد در شمال شرق و شرق و رشته‌کوه

بینالود در غرب و جنوب غربی آن شکل می‌دهد. اقلیم طبیعی شهرستان مشهد

دارای آب و هوای معتدل است.

پیشینه شهر مشهد

شهر مشهد در میان جلگه‌ای وسیع قرار گرفته که این جلگه تقریباً در برگیرنده

همان ناحیه توس باستان است.

روستای سناباد و سپس شهر کوچک نوغان از جمله آبادی‌های این ناحیه به شمار

می‌رفتند. پس از به شهادت رسیدن امام رضا (ع) در سال ۲۰۳ هـ ق پیکر

ایشان در باغ توس در دهکده سناباد به خاک سپرده و از آن پس این شهر مشهد

الرضا نامیده شد. بنا به ارادت شیفتگان بارگاه رضوی اماکن متعددی در جوار

مرقد مطهر ساخته و شهر مشهد توسعه یافت . بافت تاریخی شهر که اکنون قسمتی از آن باقی است به مرکزیت آستان قدس رضوی تا شعاع سه تا چهار کیلومتر در پیرامون آن هنوز قابل شناسایی است ؛ این بافت به محوریت بالا خیابان در شمال و پایین خیابان در جنوب از یادگاری‌های دوران صفوی است .

شناخت ویژگی‌های جغرافیایی

شهر مشهد با جمعیتی در حدود دو میلیون نفر، بزرگترین شهرو مرکز استان خراسان رضوی محسوب میگردد. این شهر بین کوه های بینالود و هزارمسجد واقع شده است و در ۹۰۰ کیلومتری شرق تهران قرار دارد.

شرایط آب و هوایی شهر مشهد در جدول زیر گردآوری شده است:

ویژگی اقلیم شهر مشهد مقادیر کمی

طول جغرافیایی (درجه شرقی) $۳۸^{\circ}-۵۹^{\circ}$

عرض جغرافیایی (درجه شمال) $۱۶^{\circ}-۳۶^{\circ}$

ارتفاع از سطح دریا (متر) ۹۷۰

فشار هوای متوسط (میلی بار) ۹۰۰

متوسط دمای سالانه ($^{\circ}C$) -

متوسط دمای حداقل روزانه ($^{\circ}C$) ۷

متوسط دمای حداکثر روزانه ($^{\circ}C$) ۲۱

حداقل دمای هوا ($^{\circ}C$) -۱۰

حداکثر دمای هوا (°C) ۳۷

روزدرجات گرمایش (بر اساس ۱۸ °C) ۱۶۵

روز درجات سرمایش (بر اساس ۲۱ °C) ۱۳۰

متوسط نسبت رطوبت (lbm water/ lbm dry air) ۵۵.۲۵%

متوسط سرعت باد (m/s) ۲۵

جهت باد غالب غرب به شرق

میانگین سالانه میزان تابش خورشید بر سطح افقی (kWh/m) ۲۰

روزهای آفتابی سال / ساعات آفتابی ۳۴۲ روز

جمع بارندگی سالانه (میلیمتر) -

تاثیر آبیاری و سازگاری زیره با وضعیت اقلیمی مشهد

اقلیم شناسی و شهر شناسی مشهد

موقعیت جغرافیایی شهر مشهد، مرکز استان خراسان، با مساحت تقریبی دویست

کیلومتر مربع، در شمال شرق ایران و در حوضه آبریز کشف رود، بین رشته

کوههای بینالود و هزار مسجد واقع است. ارتفاع شهر از سطح دریا ۹۸۰۰ متر و

فاصله آن از تهران ۹۴۵ کیلومتر است.

مشهد پیش از اسلام

گرچه تاریخ شکل گیری شهری با عنوان مشهد به آغاز قرن سوم هجری، یعنی

مقارن با شهادت و به خاک سپاری پیکر مطهر حضرت رضا(ع) در آن جا بر می

گردد، اما منطقه توس که مشهد کنونی در آن واقع است تاریخی دیرینه دارد.

توس را از اینرو بدین نام خواندند که بنیان گذار و نخستین حکمران آن، فردی به

نام توس بن نوذر سپهبد نام آور کیخسرو پادشاه کیانی، بوده است.

از تاریخ این شهر در قبل از اسلام، به جز افسانه ای چند، آگاهی چندانی در دست

نیست. ولی با توجه به اسناد موجود، می توان حدس زد که این شهر در اواخر

حکومت ساسانیان، یکی از مرزداري های سر راه گرگان و نیشابور به مرو و بلخ،

و از ولایت های مشهور در خراسان بزرگ بوده است.

مشهد در دوره اسلام

به گفته تاریخ نویسان، هنگامی که یزدگرد سوم از برابر سپاهیان مسلمانان عرب

گریخت، به خراسان روی آورد. سپاه مسلمانان به فرماندهی احنف بن قیس که

مامور فتح خراسان بودند وی را تعقیب کردند. یزدگرد که آنان را به دنبال خویش

یافت، راهی توس شد تا از کنارنگ توس مرزبان خود در آن خطه پناه بخواهد، اما

کنارنگ با این بهانه که از یک سو، توس گنجایش موکب بزرگ پادشاهی را ندارد، و از سوی دیگر، پناه دادن به پادشاه، امکان یورش سپاه مسلمانان را افزایش می دهد، یزدگرد را از توس راهی مرو کرد. حاکم مرو نیز در آغاز به استقبال یزدگرد شتافت، اما سرانجام از او رخ برتافت و آخرین شاه ساسانی در سال ۳۱ هجری به دست آسیابانی در مرو کشته شد.

کنارنگ توس هم که حاکمی سودجو و عافیت طلب بود، با احساس خطر از سپاه مسلمانان، طی نامه ای از عبدالله بن عامر امان خوست و عهد کرد که اگر پیشنهاد او پذیرفته شود، در فتح نیشابور مسلمانان را یاری خواهد داد. پس چنین کرد و به عمارت نیشابور دست یافت.

با این ترفند، کنارنگیان، به رغم فتح خراسان، همچنان نفوذ خود را در خطه توس حفظ کردند و تا پایان عصر اموی و چیرگی سپاه ابومسلم بود که آنجا را رها ساختند.

مشهد در دوره امویان

از تاریخ توس در دوران امویان نیز خبر چندانی در دست نیست. تنها باید از مهاجرت و اقامت و درگذشت خواجه ربیع بن خثیم از یاران ابن مسعود صحابی

یاد کرد که در حدود سالهای ۳۵ هجری راهی خراسان شد و در نوغان اقامت گزید و در سال ۶۱ در همان جا رحلت کرد و دفن شد.

مشهد در دوره عباسیان

در دوره عباسیان، گرچه فرمانداران خراسان از جانب حکومت مرکزی برگزیده می شدند، اما بی کفایتی این والیان جنبشهایی که در گوشه و کنار این خطه رخ می داد، گاه مردم را چنان بر می آشفته که خواهان برکناری ایشان می شدند.

از جمله در سالهای پایانی قرن دوم، آن زمان که علی بن عیسی والی خراسان بود، فتنه و آشوب تا آن اندازه در خراسان بالا گرفت که هارون الرشید در سال ۱۸۹ خود برای سرکوب شورش، رهسپار ولایت شرفی شد. اما علی بن عیسی، فرصت طلبانه و با هدایای بسیار، در ری نزد او آمد و هارون او را در حکمرانی خراسان پایدار داشت.

ولی با سپری شدن یک سال، شورش از حد گذشت و هارون وی را برکنار نمود. در سال ۱۹۲ نیز خود برای استقرار امنیت کامل، راهی خراسان شد و در باغ حمید بن قحطبه اقامت گزید. یک سال پس از آن چنان بیمار شد که همانجا مرد و در تالار بزرگ کاخی که در آن باغ قرار داشت، به خاک سپرده شد.

از توس تا مشهد

توس، در دل خود شهرهایی داشته، که نوغان و طابران از آبادترین آنها بوده و آورده اند که این دو شهر هزار قریه و آبادی را در بر می گرفته است. در طول تاریخ، گاه نوغان اعتبار افزونتری می یافته و زمانی طابران رونق بیشتری داشته است.

جایی که اکنون به نام شهر توس معروف است و آرامگاه فردوسی، حماسه سرای نامدار ایران در آن قرار دارد، تنها بخشی از توس قدیم، که بقایای ارگ و باروی نیمه ویرانی که مردم آن را قصر مامون می خوانند و بنای بزرگی که به بقعه هارونیه مشهور شده است، در آن پیداست. این محل، در حال حاضر حدود بیست کیلومتری شمال غربی شهر مشهد است.

دیگر شهر بزرگ و نامدار توس، نوغان بوده که اینک در دل شهر مشهد قرار دارد. یکی از آبادیهای پیرامون نوغان، روستایی به نام سناباد بوده که آب و هوایی خوش و مطبوع، کشتزارهایی پر بار، قنات هایی سرشار و بوستانهایی شاداب و سرسبز داشته است.

آب و هوا

مشهد به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص که در منطقه مرزی بین شمال و جنوب خراسان قرار دارد و همچنین تداخل جبهه های مختلف آب و هوایی، دارای آب و هوا و خصوصیات ویژه اقلیمی است و قسمت اعظم دشت مشهد - نیشابور، جزء اقلیم سرد و خشک و قسمتی از دشت مشهد - قوچان، نیم خشک و سرد و بخش کوچکی از بلندترین ارتفاعات رشته کوه های بینالود و هزار مسجد جزء اقلیم مرطوب سرد می باشد و در مجموع شهر مشهد دارای آب و هوای متغیر، اما معتدل و متمایل به سرد و خشک است و از تابستانهای گرم و خشک و زمستانهای سرد و مرطوب برخوردار است. بیشترین درجه حرارت در تابستانها ۳۵ درجه بالای صفر و کمترین آن در زمستان ۱۵ درجه زیر صفر و میزان بارندگی متغیر و میانگین بارندگی سالانه در مشهد حدود ۲۵۳ میلیمتر می باشد. رودخانه مهم آن کشف رود است که از شاخه های مهم آن رادکان، طرهبه،

جاغرق، دهبار، زشک، گلستان و دولت آباد است. منابع تأمین آب زیرزمینی دشت

مشهد شامل چشمه، قنات، چاه عمیق و نیمه عمیق است.